

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ЯК КАТАЛІЗАТОР ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ

Матюшко Б. К.

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії*

*Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Розв'язана російською федерацією 24 лютого 2022 року повномасштабна війна проти України стала шоком і катастрофою для десятків мільйонів мешканців нашої країни. Багато хто втратили і продовжують втрачати житло, здоров'я і саме життя.

Втім, частина наших співвітчизників та співвітчизниць, у переважній більшості виборці українських націоналістичних партій, були готові до такого розвитку подій задовго до минулого і навіть 2014 року. Для них, з огляду на обізнаність в історії України та ідеях діячів українського національно-визвольного руху ХХ століття, війна була питанням часу.

З іншого боку, події понад вже півторарічної давнини не могли не вплинути на зміну настроїв та світоглядних переконань населення України, передусім стосовно власної ідентичності, оцінок історичного минулого і ставлення до держави, яка межує з Україною зі сходу.

Наприклад, за даними опитування, проведеного Центром Разумкова на замовлення інтернет-видання «Дзеркало тижня (ZN.UA)» у травні 2023 року, «більшість українців (68,5%) категорично відкидають пропозиції “голубів миру” і вважають, що примирення між Україною і Росією неможливе. Понад третина з них (36,3%) не бачать жодних перспектив до примирення, а 32,2% українців вважає, що має пройти багато часу, тому обрали відповідь «Ні, за життя нинішнього покоління примирення неможливе» [1]. Коментуючи ці цифри, доктор політичних наук, професор Лідія Смола, яка має також диплом магістра психології та є сертифікованим коучем, зауважує: «Така позиція українців є прогнозованою і цілком закономірною. Бо коли очманілий сусід бігає за тобою із сокирою і трощить усе навколо, то навряд чи спаде на думку шукати з ним примирення. Радше, виникне сильне бажання угріти його поліном» [1].

Такий стан справ ще більш вражає, якщо порівняти дані цього опитування з минулими: «Попередні опитування Центру Разумкова показували, що навіть після анексії Криму, у квітні 2014 року, відносна більшість (45%) українців висловлювала позитивне ставлення до громадян Росії, а у червні 2017-го – нейтральне (42,5%). Улітку 2015 року, після боїв за Іловайськ і Дебальцеве, попри великі втрати, майже половина українців (47%) характеризувала своє ставлення до росіян як “тепле”» [1]. Надзвичайно важливим є також те, що «В усіх злочинах війни винен лише Путін та його оточення, а росіяни не причетні», – таку позицію німецького канцлера Олафа Шольца, яку багаторазово повторювали російські ліберали, підтримують 9,2% громадян України. Закономірно виникає запитання: а звідки тоді з’явилися цвинтарі розстріляних автомобілів з написами “Діти”? Хто спрямовує ракети і безпілотники на мирні українські міста? Хто гвалтував і руйнував? Хто викрадав українських дітей?» [1]. Більш ніж очевидно, що військові дії і злочини з боку агресора, від яких потерпіла значно більша, ніж майже десять років тому, кількість громадян України, дістали адекватну оцінку.

Якщо порівняти стан справ сьогодні, тобто в першій чверті ХХІ століття, з подіями сторічного та півсторічного минулого, то можна провести деякі паралелі. Поразка України у спробі відновити незалежність у 1917–1922 роках була спричинена відсутністю єдності політичних еліт, а це, своєю чергою, впливало з надзвичайно позитивного ставлення до росії з боку переважної більшості їх представників (за винятком односторонніх ідеологів українського самостійництва Миколи Міхновського, полковника Петра Болбочана та вузького кола їхніх сподвижників). Тоді, так само як і в 1932–1932 та 1939–1945 і пізніших роках до самого 1991, в умовах бездержавності під час двох світових воєн, українці як нація кілька разів опинилися на межі винищення. Один з чільних діячів Організації українських націоналістів (від 1940 року і до кінця життя – її мельниківського крила), літературознавець, професор Юрій Бойко-Блохін¹ (1909–2002), відгукнувся на ці події так (тут і далі в його цитатах збережено стиль автора. – Б. М., текст написаний 1943 року): «Мільйонні жертви несе наша нація. Буде ще безліч жертв. Це наша заплата за національну невиробленість, за невміння й небажання рішуче, безоглядно стати на захист своїх інтересів проти усіх наших національних ворогів» [2, с. 106].

---

¹ Збіг імені і прізвища цього видатного українця з одним з найвпливовіших сучасних колаборантів російського агресора є цілком випадковим.

Ще раніше, а саме 1900 року, подібну думку – справжню засторогу майбутнім керівникам України висловив уже згаданий Міхновський: «Головна причина нещастя нашої нації – брак націоналізму серед ширшого загалу її» (Цит. за [3, с. 3]).

Водночас боротьба за незалежність України і державність української нації, незважаючи на попередні поразки, увінчалася успіхом у 1991 році: 24 січня і 1 грудня назавжди увійшли в історію нашої країни, яка відтоді, попри періодичні загрози з боку росії та підтримуваних нею політиків від місцевого до найвищого рівня, російський контроль над інформаційним простором та Православною Церквою, і навіть анексію Криму і військові дії в окремих районах Донецької та Луганської областей, вистояла і після спроби ворога «здобути Київ за три дні». Значна частина наших територій звільнена від окупантів, а небачений у ХХІ героїзм сотень тисяч захисників і захисниць України є нічим іншим, як продовженням традицій минулого.

Провал ворожого задуму миттєвого знищення («денацифікації») України, проявами якого є катування і вбивства мирних мешканців, вивезення сотень тисяч дітей до країни-агресора, знищення культурної спадщини: театрів, музеїв, архівів, культових споруд різних релігій (причому переважна більшість з них – православні храми), сотень тисяч примірників українських книжок та інших друкованих видань, грабунок Кам'яної Могили та інших пам'яток прадавньої історії України, щоденні обстріли та бомбардування мирних міст, селищ і сіл нашої країни вкотре за останні кілька століть показали справжнє лице «братнього народу» і його «руського міра». Гідна відповідь, яку дають на це Збройні Сили та інші силові відомства України, а також зміни у ставленні українців до росії та росіян, згадані на попередніх сторінках даної розвідки, підтверджують сказані майже 100 років тому слова полковника Євгена Коновальця: «У вогні перетоплюється залізо у сталь, у боротьбі перетворюється народ на націю» [3, с. 6].

Загальновідомий вислів «Історія не знає умовного способу» для України має трагічну гостроту. Враховуючи події останніх півтора і вже майже десяти років, можна стверджувати, що українці як нація заплатили саме таку ціну за самоусвідомлення, принаймні серед переважної більшості широкого загалу. Поряд з чітким розумінням власної ідентичності та суті смертельно небезпечного ворога, маємо безпрецедентну внутрішню єдність і солідарність нашого народу. Звісно, формування національної свідомості не є короточасним процесом, тим більше, що нас чекають ще довгі місяці, й, вочевидь, роки боротьби та болючих втрат. Тим не менш, суспільні процеси, запущені в Україні перед світанком 24 лютого 2022 року, набули

незворотнього характеру. Втім, вирішальна роль як у національному самоусвідомленні, так і в перемозі над ворогом належить саме широкому загалові українців.

Література

1. Смола Л. Як українці ставляться до Росії та її громадян? Братами ніколи не були. Інтернет-видання «Дзеркало тижня». URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/jak-ukrajintsi-stavljatsja-do-rosiji-ta-jiji-hromadjan-bratami-mi-nikoli-ne-buli.html>

2. Бойко Ю. Шлях нації. Париж – Львів – Київ : «Українське слово». 1992. 128 с.

3. Думки великих (цитатник націоналіста) / упорядник В. Рог. Київ : Молодіжний Конгрес Українських Націоналістів. 2000. 20 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-348-7-7>

АКАДЕМІЧНА МІГРАЦІЯ З УКРАЇНИ В УМОВАХ РОЗВ'ЯЗАНОЇ РОСІЄЮ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Мозгова Н. Г.

*доктор філософських наук, професор,
Заслужений працівник освіти України,
завідувач кафедри філософії*

*Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Мільйони людей в Україні покинули свої домівки через війну. Частина з них переїхали в межах країни, а частина – виїхали за кордон. Деякі люди переїжджали на певний час і вже повернулися до місць свого постійного проживання, а для деяких питання виїзду може постати згодом. Раптове переміщення великої кількості населення внаслідок війни створює нові виклики та збільшує вже наявні – як для приймаючих громад, так і для громад, з яких відбувається відтік людей. Процеси переміщення та їхні наслідки мають бути оцінені та враховані при розробці національних і місцевих політик.

З меншою ймовірністю в Україну повернуться більш мобільні групи населення, зокрема ті, хто до початку повномасштабної війни мали